

## VUOROVAIKUTUS JA KIELIOPPI

Elinor Ochs, Emanuel A. Schegloff & Sandra A. Thompson (toim.) *Interaction and grammar*. Studies in interactional sociolinguistics 13. Cambridge University Press, Cambridge 1996. XXI + 468 s. ISBN 0-521-55828-X.

**K**eskustelunanalyysi on alkujaan sosiologiasta lähtöisin oleva metodi, joka syntyi sosiaalisen toiminnan tutkimukseen. Missään vaiheessa keskustelunanalyysi ei ole antanut kielelle etusijaa tutkimuskohteena; kieli asetuu yhdeksi niistä systeemeistä, joilla toimintaa luodaan ja tulkitaan. Toki kieli on ollut keskeinen osa tutkimussuunnitelmaa jo alusta pitäen. Metodien kehittäjän Harvey Sacksin luennot (1992a, b) ovat täynnä havaintoja kielestä, myös aivan perinteisistä lingvivistisistä asioista; Sacksin luento saattoi kulua vaikka pronomineista puhuessa. Samoin Sacksin, Schegloffin ja Jeffersonin klassinen vuorovaihtoa käsittelevä artikkeli oli selvästi myös lingvistiksi orientoitunut: tekijät suorastaan usuttavat kielitieteilijöitä joidenkin artikkelin nostamien kysymysten pariin (1974: 703).

Pääpaino keskustelunanalyysin metodissa kuitenkin oli ja on ollut pitkälti sosiaalisen toiminnan rakenteiden tutkimuksessa. Kieli on ollut osana tätä projektia, mutta itsenäisiä, kieliopillisia kysymyksiä ei juurikaan aluksi tutkittu. Myöhemmin metodi on laajentunut monelle alalle; mukaan on tullut kielitieteilijöitä, jotka taas ovat nostaneet esiin lingvistiksi relevantteja kysymyksiä. Esimerkiksi Suomessahan metodi on saanut alkunsa nimenomaan lingvistien käsissä (Hakulinen 1988, 1996a). Näyttää myös siltä, että ainakin kielitiedettä edustavat keskusteluntutkijat ovat jatkuvasti joutuneet miettimään metodin suhdetta kielitieteeseen (ks. esim. Hakulinen 1996b, Kangasharju 1998).

Näyttää kuitenkin siltä, että myös kes-

kustelunanalyysin valtavirta (jos sellaisesta voi puhua) on lähestynyt lingvistiksi relevantteja kysymyksiä. Kiinnostuksen kohteeksi ovat nousseet monella tapaa kieliopin ja vuorovaikutuksen yhteydet. Oiva osoitus keskustelunanalyysin nykyvaiheesta — tai oikeastaan yhdestä sellaisesta — on ELINOR OCHSIN, EMANUEL SCHEGLOFFIN ja SANDRA THOMPSONIN toimittama kirja *Interaction and grammar*. Nimensä mukaisesti teos käsittelee vuorovaikutuksen ja kieliopin suhdetta, tai pikemminkin suhteita, koska kirjan sivuilla tarjotaan asiaan monenlaisia näkökulmia. Toisaalta puhutaan siitä, miten kielen kielioppi vuorovaikutuksessa toimii ja ikään kuin lisätään tietoa perinteisiin kielioppinäkemuksiin, jotka pitkälti pohjaavat kirjoitettuun kieleen. Toisaalta taas kyse on suuremman luokan uudelleenjärjestymisestä; sen miettimisestä, miltä vuorovaikutuksen kielioppi näyttää, jos sitä lähestytään vuorovaikutuksen omilla ehdoilla.

Kirja kokoaa yhteen tutkijoita eri tieteenoilta. Toimittajakolmikosta kukin tulee eri suunnalta: Schegloff edustaa sosiologista keskustelunanalyysia, Ochs on lingvistinen antropologi ja Thompson edustaa funktionaalista kielitiedettä. Kiinnostuksen kohde on kuitenkin yhteinen: etsitään uusia tapoja lähestyä »kielioppia». Nuo uudet tavat nousevat yhteisestä metodologisesta taustasta: kaikki tutkijat ovat pitkälti sitoutuneita keskustelunanalyttisiin lähtökohtiin. Niinpä tutkijoiden lähtökohtana on aina oikea vuorovaikutus, jota lähestytään keskustelutoimintojen ja keskustelun sekventiaalisen rakenteen kautta (perusoletu-

▷

sista ks. vaikkapa Hakulinen 1996a, Heritage 1995). Kirjoittajia ohjaa myös näkemys siitä, että kielioppi ei ole autonominen, tyhjiöinen ilmiö vaan sidoksissa sosiaaliseen toimintaan; se on syntynyt ja kehittynyt palvelemaan vuorovaikutuksen tarpeita. Kielioppi näyttäytyy näiden tutkijoiden työssä osana suurempaa kokonaisuutta. Se on osa niitä käytänteitä, joiden varassa sosiaalista toimintaa rakennetaan ja ymmärretään. Heti kirjan alkupuheessa toimittajat muistuttavat siitä, että tämä yritys ei ole vielä kanonisoitunut vakiomuotoon — matka on vasta alussa. Tämä kirjan artikkeleista paistaakin läpi; paljon käytetään tilaa periaatekysymysten pohtimiseen.

Teos alkaa toimittajien pitkäköllä johdannolla, jossa luonnostellaan yhteisen tehtävän luonnetta. Kukin toimittajista esittelee omaa tutkimusalaansa, ja lisäksi nostetaan esiin sellaisia asioita, jotka yhdistävät kaikkien tutkijoiden näkemyksiä kielestä ja vuorovaikutuksesta. Yhteisyys syntyy pitkälti metodisista seikoista: käytössä on vain aitoa keskusteluaineistoa, ja tällainen aineisto tuo »kieliopin» tarkasteluun monia erityispiirteitä. Keskustelu on aina toimintaa ajassa, vuoroja muotoillaan aina jossakin kohdassa keskustelua — ne eivät synny tyhjiössä, vaan ovat aina osa jotakin toimintasekvenssiä. Aika on oleellinen tekijä keskustelussa; se liittyy esimerkiksi siihen kysymykseen, milloin vuoron vastaanottaja voi ryhtyä puhujaksi, olettaa edeltävän vuoron loppuneeksi tai pian loppuvaksi. Oleellista on myös se, että keskustelu on nimenomaan toimintaa: kun tutkitaan keskustelun vuoroja, kyseessä eivät ole »lauseet», abstraktit lingvistiset yksiköt. Vuoroilla rakennetaan toimintaa. Muistettava on myös, että keskustelussa kieli on vain osa vuorovaikutusta: kieli on yksi resurssi, jolla toimintaa rakennetaan, muita ovat esimerkiksi tauot, katseet, eleet ja naurut. Tämä näkemys on metodisesti läsnä jo kes-

kustelunanalyttisessä litterointitavassa (Seppänen 1997).

## VUOROTTELU JA SYNTAKSI

Monet kirjan artikkeleista ponnistavat liikkeelle keskustelun perusjäsenyksistä. Vuorottelujäsenyys ja vuorottelun mekanismi ovat usean artikkelin taustalla. Metodisesti asiaa käsittelevät Emanuel Schegloff, CECILIA FORD ja Sandra Thompson sekä GENE LERNER.

Schegloffin artikkeli on ohjelmanjulistus, jossa lähdetään miettimään ja analysoimaan vuoron rakentumisen ja kieliopin yhteyksiä. Schegloff tarkastelee sitä, miten vuoro koostuu rakenneyksiköistä (turn constructional units) ja esittää, että syntaksin keskeinen tehtävä on annostella kieltä vuoroihin rakenneyksiköiksi. Kirjoittaja painottaa sitä, että keskustelun kieliopin oltava »positionaalisesti sensitiivistä» — keskustelun vuoroja tarkasteltaessa on otettava huomioon niiden sijainti. Vuoron rakenneyksikköjen kielioppi osoittaa niiden paikkaa vuorossa ja sekvenssissä. Schegloff myös luonnostelee repertuaaria siitä, mitä vuoron kielioppiin kuuluu: keskustelun kielioppi näyttää oleellisesti erilaiselta kuin kirjoitettuun kieleen perustuva kielioppi — huomion kohteeksi nousevat esimerkiksi dialogipartikkelit (ks. Sorjonen 1997) ja eikielelliset ainekset, kuten tauot ja naurut.

Myös Ford ja Thompson keskittyvät artikkelissaan vuoron rakenneyksikköön ja miettivät, onko kyseessä eritoten syntaktinen, prosodinen vai pragmaattinen yksikkö. Tätä asiaa tarkastellaan vuoron vastaanottajan näkökulmasta: milloin vastaanottaja tulkitsee vuoron rakenneyksikön loppuunsaatetuksi siinä mielessä, että voi itse ottaa vuoron. Tutkijat huomauttavat, että näitä kolmea akselia ei voida pitää erillisinä, mutta tutkimuksellisista syistä nyt kuitenkin tällaista jakoa yrittävät. Fordin ja

Thompsonin keskeinen tulos on, että syntaksi, prosodia ja pragmatiikka toimivat yhdessä: useimmissa tapauksissa vuorovaihto tapahtuu kohdissa, joissa puhuja on vienyt vuoronsa päätökseen kaikilla kolmella tavalla. Paljon tilaa omistetaan myös sellaisten tapausten analyysille, joissa ei käy yleiseksi havaitulla tavalla. Kysymys vuoron rakenneyksiköstä puhuttaa keskustelututkijoita kovasti. Myöhemmässä artikkelissaan Ford ja Thompson lähtevät asian tarkastelussa hieman toiseen suuntaan: ajatus »yksikköjen» tarkasta määrittelystä tuntuukin ongelmalliselta, ja tutkijat puhuvat mielummin »käytänteistä», joilla toimia rakennetaan — mukaan on otettu vielä ei-kielelliset ainekset kuten katseet ja eleet (Ford, Fox ja Thompson 1997; vuoron rakenneyksiköistä ks. myös esim. Couper-Kuhlen ja Selting 1997, Selting 1996).

Lernerin artikkeli lähtee myös liikkeelle vuoron syntaksista. Hän tarkastelee tilanteita, joissa vastaanottajat voivat tulla sisään puhujan vuoroon, silloin kun se on vielä kesken. Lerner analysoi muun muassa tilanteita, joissa sellaiset yhdysrakenteet kuin *if-then* ja *when-then* syntaksillaan mahdollistavat vastaanottajan sisääntulon kesken rakenteen tekemään vuoroa yhdessä puhujan kanssa; Lerner osoittaa, miten vastaanottajat toimivat meneillään olevan vuoron syntaksin analysoijina. Muina vastaanottajan sisääntulon mahdollistavina kohtina Lerner tarkastelee muun muassa sananhakuja ja nauruja.

## KIELET JA KULTTUURIT

Ilahduttavaa teoksessa on, että mukaan on päässyt myös tutkimuksia, jotka eivät keskity pelkästään englanninkielisiin keskusteluihin. Tutkimusasetelma ei vaikuta monokulttuuriselta, kuten monissa aiemmissä keskusteluanalyysin perusteoksissa. Selkeästi vertailevaa näkökulmaa edustaa BAR-

BARA FOXIN, MAKOTO HAYASHIN ja ROBERT JASPERSONIN artikkeli, jossa tutkijat tarkastelevat yhtä keskustelun perusjäsenystä, korjausta, vertailemalla sitä englannin- ja japaninkielisessä aineistossa. Kirjoittajat keskittyvät puhujan vuoronsisäisiin itsekorjauksiin ja analysoivat niiden suhdetta syntaksiin. Artikkelin vertailee aluksi englannin ja japanin syntaktisia systeemejä ja osoittaa sen jälkeen, miten itsekorjaus jäsenyy kielissä eri tavoin, kielen syntaksin mukaan. Tutkijat nostavat esiin esimerkiksi sellaisia korjauksen lajeja, joita on vain japanissa (pääteiden morfologinen korjaus), ja toisaalta taas tarkastelevat esimerkiksi sitä, kuinka laajan alan korjauksenalaisesta lauseesta tai lausekkeesta korjaus poimii mukaansa. Kirjoittajat kiinnittävät myös huomiota korjauksen ja syntaksin yhteyteen yleisemmin ja osoittavat, miten korjaus itse asiassa on yksi syntaktinen käytänne, jota puhujat voivat hyödyntää.

Suomalaista lukijaa ilahduttanee erityisesti se, että mukana on MARJA-LEENA SORJONEN artikkeli. Sorjonen tarkastelee kahden dialogipartikkelin *joo* ja *nii(n)* toimintaa tietynlaisessa toimintasekvenssissä (vrt. Sorjonen 1997). Analyysin kohteena on sekvenssejä, joissa puhuja toistaa lausekkeen edellisen puhujan vuorosta, ja tähän toistoon vastataan joko *joo* tai *nii(n)*. Artikkelin osoittaa, että nämä partikkelit osoittavat erilaista ymmärrystä toiston luonteesta: *nii* tarjoaa varmennuksen ja täten käsittelee toistoa varmennuspyyntönä, mutta kuitenkin luo edelleen odotuksia sekvenssin jatkosta. *joo* taas liittyy toisenlaisiin asemiin, sen avulla käsitellään toistoa enemmänkin lopullisena varmennuksena; se liittyy tilanteisiin, joissa puhuja on hakenut jotakin tietoa ja saanut sen ja toistolla varmentaa, että tieto tuli rekisteröityä oikein. Samalla *joo* toimii sekvenssiä sulkevana. Sorjonen osoittaa, miten näitä partikkeleita on tutkittava osana keskustelusekvenssiä ja miten

hienovaraisia eroja tällaisella tarkastelulla löytyy.

Varsin erityyppinen on BAMBİ SCHIEFFELININ tutkimus, joka lähestyy antropologisesti kulttuurin muutosta kaluli-heimon keskuudessa Papua-Uuden-Guinean Bosavissa. Schieffelin kertoo, miten kaluli-kulttuuri koki suuren muutoksen lähetystoiminnan myötä: kieliolot uudistuivat, syntyi yhteinen kielimuoto, syntyi uudenlaisia puhetilanteita ja kirjoitettu kieli sai ensimmäistä kertaa jalansijaa. Tästä laajasta kehystyksestä Schieffelin tarkentaa kielen evidentialisuuden ilmauksiin. Kalulit ottivat kulttuurin muutoksen myötä käyttöön uusia evidentialisuuden ilmaisuja, koska kirjoitettu teksti tiedon lähteenä tarvitsi uuden evidentialisuuden merkitsimen. Schieffelin osoittaa, että samalla haluttiin ilmaista kontrastia aiemman tilanteen ja nykyhetken välillä. Uusi evidentialisuuden merkitsin ilmaisee, että uusi, kirjoista hankittu tieto on parempaa ja todempaa kuin aikaisempi tieto. Schieffelin osoittaa, miten uudet puhetilanteet ja -käytänteet myös muuttavat kielen kielioppia.

Erityiseen kulttuurikontekstiin keskittyy myös MARCYLIENA MORGANIN artikkeli, jossa käsitellään afrikkalais-amerikkalaiseen puheikäytäntöön kuuluvaa »signifying»-ilmiötä, epäsuoran kritiikin esittämistä. Morgan kuvaa ilmiötä, jossa puhuteltu ja puheen kohde ovat eri: puhuja osoittaa lausumansa yhdelle henkilölle, mutta laatiikin puheensa niin, että se on tunnistettavissa jollekulle muulle osoitetuksi. Tyypillisesti ilmiö tulee esiin kohdissa, joissa halutaan epäsuorasti esittää kritiikkiä jotakuta kohtaan. Morgan tutkii tätä ilmiötä erityisesti mustien naisten keskustelussa ja nostaa esiin monia piirteitä, jotka ovat tälle toimintatyyppille ominaisia. Oleelliseksi osoittautuu esimerkiksi amerikanenglannin ja afrikkalais-amerikkalaisen variantin oppositio: signifying-kohdissa käytetään afrikkalais-amerikkalaisen

variantin leksikaalis-syntaktisia piirteitä. Lisäksi toimintaa rakentavat monet prosodiset piirteet, kuten äänen voimakkuuden ja laadun muutokset. Morgan piirtää artikkelissaan kiintoisan kuvan yhden toimintatyyppin kieliopista.

#### AMMATTIKÄYTÄNTEIDEN KIELIOPPIA

Kaksi teoksen artikkeleista käsittelee ammattikäytänteiden rakentumista ja lähenee näin yhtä keskustelunanalyysin nykyistä valtavirtaa, institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimusta (ks. esim. Drew ja Heritage 1992). CHARLES GOODWININ artikkeli tutkii toimintaa lentokentän operointihuoneessa, jossa huolehditaan siitä, että lentokentällä kaikki sujuu hyvin. Elinor Ochs, PATRICK GONZALES ja SALLY JACOBY taas tutkivat tieteentekemisen käytänteitä fyysikkojen työskentelyn valossa. Artikkeleiden pääpaino ei kuitenkaan ole varsinaisesti institutionaalisuuden tutkimuksessa, vaan pikemminkin sen selvittämisessä, miten toiminta tietyssä kontekstissa rakentuu kielen ja muun toiminnan yhteispelinä. Näissä kahdessa artikkelissa toiminnan monimuotoisuus korostuu entisestään, sillä niissä tehdään myös videoaineiston tarkkaa mikroanalyysia. Apuna on käytetty myös etnografista havainnointia.

Goodwinin artikkeli keskittyy tarkastelemaan sitä, miten lentokentän ammattilaiset määrittävät jonkin asian ongelmaksi. Analysoimalla sekä kieltä että ei-kielillistä toimintaa Goodwin pureutuu sääntillisen tarkasti siihen, miten ongelman rakentuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ja miten asioita katsotaan ammattimaisesti. Goodwin tekee hyvin tarkan yhden tapauksen analyysin, jossa keskitytään muun muassa affektin rakentumiseen responssihuudahdusten ja naurun avulla, toisaalta katsotaan kielellisten kannanottojen rakentumista. Analyysi

osoittaa, miten »kielioppi» voidaan tosiaankin käsittää monimuotoiseksi — Goodwin tarkastelee eksplisiittisesti »toiminnan kielioppia».

Ochsin, Gonzalesin ja Jacobyn artikkeleissa tarkastellaan tapauksia, joissa fyysikot selostavat löydöksiään toisille fyysikoille. Kirjoittajat osoittavat, miten näissä tilanteissa kieli, eleet ja graafiset esitykset toimivat yhdessä merkityksien rakentumisessa. Eri-tyistä huomiota tutkijat antavat ilmiölle, jossa fyysikot kielellisesti ikään kuin hyp-päävät mukaan tutkittavien ilmiöiden maailmaan. Kirjoittajat erottavat ensin toisistaan fyysikkokeskeisen ja fysiikkakeskeisen pu- hetavan: ensimmäisessä esiintyvät toimijoi- na fyysikot ja jälkimmäisessä fysikaaliset entiteetit. Kuitenkin puheesta löytyy myös sekamuotoja: artikkelin nimenä esiintyvä lausuma *when I come down I'm in the do- main state*, on esimerkkitapaus, jossa tutkija esittää itsensä tutkimuksen sisällä. Tutkija ja tutkittava sekoittuvat kieliopillisesti yh- teen. Kirjoittajat osoittavat, että tämä »em- paattinen» ilmiö liittyy tietynlaiseen toimin- tatyyppiin: tutkimuksen läpiajatteluun täs- sä ja nyt.

## LOPUKSI

*Interaction and grammar* -teos sisältää siis hyvin monenlaisia näkökulmia: jotkut kir- joittajat lähtevät liikkeelle keskeisistä vuo- rovaikutusjäsennyksistä ja pohtivat asioita hyvinkin laajasti, toiset taas keskittyvät yhden toimintatyyppin analyysiin ja osoitta- vat, millainen tuon toiminnan kielioppi on. Suuri yhteinen linja on lähinnä metodolo- ginen. Lukijalle tällainen monivivahteisuus on haaste: kirjan ensimmäinen ja viimeinen artikkeli tuntuvat olevan jo aika kaukana toisistaan. Se mitä »kieliopilla» tarkoitetaan ei aina ole kovin selvää. Kuitenkin on hyvä muistaa, että jo kirjan alkupuheessa on pai- notettu sitä, että kannattaa puhua mieluum-

min »kieliopeista» kuin yhdestä ainoasta »kieliopista». Kirjan perimmäinen tarkoitus lienee toisaalta kartoittaa tämänhetkistä ti- lannetta — sitä miten vuorovaikutuksen ja kieliopin suhde nähdään — ja toisaalta luo- da linjaa eteenpäin, toimia osin myös ohjel- manjulistuksena.

Perinteisempään lingvistiseen kielioppi- näkemykseen totuneelle kirjan lähestymis- tapa saattaa olla myös turhauttava: yleistyks- iä on vaikea löytää; jokaista asiaa tutkitaan tarkan mikroanalyttisesti; mukana on pal- jon sellaista, jota ei ole perinteisesti edes katsottu lingvistiseksi. Tätäkin kirjan toimit- tajat ovat ennakoineet esipuheessaan. Toi- mittajat arvelevat, että lingvistinen yleisö saattaa vierastaa kirjan artikkeleita niiden epäteoreettisen luonteen vuoksi ja nostaa aina esiin kysymyksen »miten nämä tiedot voidaan integroida kielen kuvaukseen». Toimittajat toteavat, että tällainen näkökul- ma kuitenkin aliarvioi sitä uudelleenorien- taatiota, jota kirjassa tavoitellaan. Kirjan tarkoitus ei ole — ainakaan ainoastaan — täydentää vanhaa kielioppinäkemystä, vaan muuttaa nykyisiä käsityksiä kieliopista. Kyse on siis suuresta urakasta, ja Ochsin, Schegloffin ja Thompsonin toimittama teos edustaa vielä matkan alkuvaiheita. Keskus- telu on käynnistynyt ja jatkuu koko ajan. ■

MARKKU HAAKANA  
*Suomen kielen laitos,*  
*PL 3 (Fabianinkatu 33),*  
*00014 Helsingin yliopisto*  
Sähköposti: [markku.haakana@helsinki.fi](mailto:markku.haakana@helsinki.fi)

## LÄHTEET

COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MAR- GARET (toim.) 1996: *Prosody in con- versation*. Interactional studies. Cam-

- bridge University Press, Cambridge.
- DREW, PAUL – HERITAGE, JOHN (toim.) 1992: Talk at work. Cambridge University Press, Cambridge.
- FORD, CECILIA – FOX, BARBARA A. – THOMPSON, SANDRA A. 1996: Practices in the construction of turns: the 'TCU' revisited. – *Pragmatics* 6:3 s. 427–454.
- HAKULINEN, AULI (toim.) 1988: Suomalaisen keskustelun keinoja I. *Kieli* 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- (toim.) 1996a: Suomalaisen keskustelun keinoja II. *Kieli* 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1996b: Johdanto: keskusteluanalyysin profiilista ja tilasta. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja II s. 9–22. *Kieli* 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HERITAGE, JOHN 1995: Conversation analysis: methodological aspects. – Uta Quasthoff (toim.), *Aspects of oral communication* s. 391–418. Walter de Gruyter, Berlin.
- KANGASHARJU, HELENA 1998: Kielentutkimuksen ja keskusteluanalyysin suhteesta. Väitöksenalkajaisitelmä Helsingin yliopistossa 10. kesäkuuta 1998. – *Virittäjä* 102 s. 407–412.
- SACKS, HARVEY 1992a, b: *Lectures in conversation*. Basil Blackwell, Oxford.
- SACKS, HARVEY – SCHEGLOFF, EMANUEL A. – JEFFERSON, GAIL 1974: A simplest systematics for the organisation of turn-taking in conversation. – *Language* 50 s. 696–735.
- SELTING, MARGARET 1996: On the interplay of syntax and prosody in the constitution of turn-constructive units and turns in conversation. – *Pragmatics* 6:3 s. 371–388.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 18–31. Vastapaino, Tampere.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Recipient activities: particles *nii(n)* ja *joo* as responses in Finnish conversations. *Julkaisematon väitöskirja*. University of California, Los Angeles.

## NAISVIHAISET KIELET

**Anne Pauwels** *Women changing language*. Real Language Series. Longman, London 1998. XVI + 267 s. ISBN 0-582-09962-5.

**S**uomen kielen seksistisyydestä puhutaan aivan turhaan. Itse en ole koskaan joutunut kärsimään eriarvoisuutta kielen sukupuolistumisen vuoksi. Vaikka sukupuolet eivät yhteiskunnan joka saralla olekaan vielä täysin tasa-arvoisia, yhteiskuntaa ei voi muuttaa muutamien sanojen ja kielenkäyttötottumusten avulla. Esimerkiksi sellaiset nimikkeet kuin *virkamies* tai *puhemies* ovat

vain tuulahduksia menneestä, niiden *-mies*-loppu on neutraalistunut merkitsemään ihmistä yleensä. Jotta feministit saisivat muutoksia aikaan, heidän tulisi kieliseikkojen sijaan keskittyä olennaisiin asioihin.

Feministiset kielenhuoltoehdotukset synnyttävät tyypillisesti juuri edellisen kaltaisia reaktioita, toteaa Anne Pauwels teoksessaan *Women changing language*. Kirja